

Pisanos properare, et barbara membra jacere.
 Inde Pyrenææ regionis rector in arcem,
 Ascendens lætus superatos increpat hostes.
 Plures ense cadunt, multi cecidere fenestris
 Hic certat jugulare mares, trahit ille puellas,
 Et facta præda muri sternuntur, et ædes,
 Hinc ignis cæsos, in lignea tecta perurit,
 Depopulans agros terræ loca circuit hospes.
 Inde viri veniunt, cum natīs denique matres,

A Inde boves, pœcuumque grægēs, et multa supellex.
 Pascha celebratur, Batales de nexibus exit,
 Cujus dat nato Pisana potentia regnum.
 Denique victores felici classe parata,
 Ad sua quique meant, hos et de littore spectant,
 Et miranda canunt Christi magnalia gentes.
 Pisanam tandem Burabe traductus in urbem,
 Præbuit Italix sese spectabile monstrum.

Laurentii Veronensis liber de bello Majoricano explicat.

Tunc fuit a Christo tecto velamine carnis'
 Centenus quintus decimus millesimus annus.

ANNO DOMINI MCXIX

ANONYMI

GESTA EPISCOPORUM METENSIIUM

(Edidit Georgius WAITZ, prof. publ. Gottingensis, ap. PERTZ *Monum. Germ. hist. Script. t. X, p. 531*).

OBSERVATIONES PRÆVIÆ

Metensis episcopatus cis Alpes primus res ab antistitibus gestas vidit descriptas Paulo Diacono, dum in aula Caroli Magni versabatur, ab Angelramno permoto, ut hanc sedem episcopis ex Caroli stirpe oriundia claram narratione quamvis brevi illustraret (1). Quem per quatuor fere sæcula neminem secutum esse miramur, cum Metensi Ecclesiæ cœnobis que in circuitu positus virorum doctorum et scribendi peritorum copia non deesset (2). Sæculo undecimo incipiente Constantinus Adalberonis gesta (3), medio Sigebertus Vitam primi Theoderici conscripsit (4), sed sæculo demum duodecimo medio continua episcoporum historia suscepta est. Scriptoris nomen latet; neque dolendum est. Nam opus confecit aridum et jejunum, quo veræ historiæ nihil fere, traditionis ecclesiasticæ fragmenta quædam, fabularum vero atque errorum satis amplam segetem concessit. Brevissimo Pauli libello quædam addere voluit, ideoque ex catalogo episcoporum, qualem Mon. SS. II, p. 268 (Patr. t. XCV, c. 673) impressum vides (5), annos sumpsit eosque cum serie quadam imperatorum et summorum pontificum comparavit, ita vero ut in his conjungendis ridiculos fere errores committeret (6). Haud feliciter traditione vulgari nonnunquam usus est; quæ de Caroli Magni expeditione Hierosolymitana (7), de sancti Udatrici visione refert (8) levissima sunt, neque ea lectori se commendabunt quæ ultima Herimanni episcopi tempora († 1090) illustrare debent (9). Hæc fortasse ex Miraculis sancti Clementis hausta sunt; et ipse scriptor se hujus sancti Vitam conscripsisse profitetur (10), quæ hucusque, nisi fallor, inedita est. Fortunati (11) carmina, Arnulfi (12), Theoderici (13) et Adalberonis (14) episcoporum Vitas vidit, sed exscribere noluit; Paulum vero nunc presso pede secutus est (15), nunc sermone mutato res tamen ex ipsius libro hau-

NOTÆ.

- (1) SS. II, p. 261.
- (2) In Sancti Arnulfi monasterio quædam de cœnobii fundatione et rebus ab abbatibus gestis scripta sunt, quæ Calmetus I, Probb. p. 545 sqq. edidit. Hæc posteriori tempore, sed ex chartis antiquis, compilata esse videntur. Codex sæc. xiv, xv scriptus nunc in bibliotheca civitatis Metensis N. G. 76 asservatur; v. Archiv. VIII, p. 457.
- (3) SS. IV, p. 659.
- (4) Ibidem, p. 462.
- (5) Chronici lectiones cum codice a Frehero edito semper fere conveniunt.
- (6) E. gr. Theodoricum II. (1006—1046) sub apostolicis Marino, Agapito, Octaviano (i. e. a. 942—964) sedisse refert c. 48. Sed hæc ubique fere falsissima sunt, quamvis annis recte indicandis operam quantulamcumque navasse videatur; cf. c. 1.

B Hos errores jam scriptor s. xiv notavit; v. infra n. 29.

(7) c. 29.

(8) c. 46.

(9) c. 50.

(10) c. 17: *beato Clementi sunt transmissæ, ut in secundo Vitæ ipsius libello annotavimus. De Vitis sancti Clementis ineditis egerunt Calmet, Hist. de Lorraine I, p. XIV et (Tabouillot) Histoire de Metz I, p. 203. Cf. Hist. litter. XI, p. 127. In actis Sanctorum Bolland. hæc nondum editæ sunt.*

(11) Præfat.

(12) c. 29.

(13) c. 46; cf. præf.

(14) c. 47.

(15) c. gr. c. 11. 37.

sisse (16), præterea Annales quosdam Metensis Ecclesiæ breves adhibuisse videtur (17), nec non Carolingorum genealogiam (18) et librum Caroli Magni Itinerarium dictum, quem ipse laudat (19), in usus suos vertit; denique ex cœterorum relatione singula quædam recepit (20). Sed ne recentiori quidem tempore hæc majoris sunt momenti. Nam non solum Theogerum episcopum, quem ipse fortasse viderat († 1120), prætermisit, sed etiam alia quæ Stephani episcopi electionem præcedebant minus recte exposuit. Nihilominus sub hoc Stephano episcopo, qui ab anno 1120 usque ad annum 1165 sedem Metensem tenebat, librum scriptum esse, apertis verbis indicatur (21). Non primos vero Stephani annos intelligendos esse, jam ex dictis verisimile fit. Certe Adalberonem primicerium Metensem archiepiscopum Treverensem constitutum novit noster (22) quod a. 1152 factum est. Contra de sancti Legontii translatione a. 1142 (23) nihil dicit, ita ut fortasse inter hos annos illum scripsisse statui possit.

Jam igitur eos valde a vero recessisse patet, qui Sigeberto Gemblacensi, viro doctissimo, scriptori gravissimo, qui a 1112 obiit, sive librum integrum sive partem ejus ascribere conati sunt (24); neque ii refutationem egent, qui alterum libri scriptorem a. 1095, alterum sæc. XII vixisse statuerunt (25). Unus est usque ad Stephani tempora libelli auctor, isque certe clericus Metensis quem ne inter præcipuos medii ævi scriptores referamus, quæ attulimus velant.

Neque tamen labor ejus penitus est frustratus. Posteriori enim tempore continuatores accedebant, qui majore historiæ fructu sequentes Metensis Ecclesiæ episcopos memoriæ commendabant. Breves quidem et hi in rebus exponendis; sed satius eas habent compertas, fabulis vanisque traditionibus abstinent idque solum student ut fidelem Metensis historiæ conspectum exhibeant. Primus jam paulo post a 1180 opus aggressus est atque ad hunc usque annum, Bertramno episcopo vivo, quinque episcoporum acta per sexaginta annos recensuit, et ipse nonnunquam sive negligentia sive nimio Metensis Ecclesiæ studio a vero recedens (26), neque in temporibus indicandis satis accuratus, cæterum rerum, ut videtur, bene gnarus et in publicis episcoporum negotiis illustrandis maxime versatus.

Altera continuatio Bertramni annos posteriores silentio præterit, sed ab a. 1212 usque ad a. 1260, initio brevius, postea fusius, de tribus hujus temporis antistitibus egit, summis eos laudibus prosecuta. Sermo est uberior quam in præcedentibus Chronicis partibus, hinc inde tumidus et verbis inanibus implicatus. Ægre vero hac narratione careremus, quippe quæ res contineat a nullo alio tam fideliter descriptas. Num magna fontium penuria etiam his temporibus Metensis historia laborat.

Ideo neque tertia continuatio eaque brevissima prorsus est negligenda, qua codicis cujusdam scriptor episcoporum seriem usque ad a. 1296 deduxit, paucis verbis de quatuor prioribus additis et quinti, id est Burchardi, gestis paulo longius explicatis. Hucusque editio nostra progreditur; quæ recentiori tempore ab altis scripta sunt nunc repemda duximus, cum vix et ne vix quidem cum opere illo sæc. XII incepto cohæreant.

His vero edendis subsidia fuerunt.

1) Codex Parisiensis regius N. 5357, fol. membr., ultimis 14 foliis sæc. XIV scriptis Gesta continet episcoporum Metensium prima continuatione aucta. Verba quæ primi scriptoris ætatem indicant omissa, multa negligenter et minus accurate reddita sunt.

2) Codex Parisiensis, S. Germani N. 1596, anteq̄ ex bibliotheca Claudii Saurau in superiore regni curia senatoris, post e ex libris Raymundi Formentini, tunc e S. Mauri Fossat. 122, chart., sæc. XV, foliis 33 constat, quibus Gesta cum duabus continuationibus exarata sunt. Scriptura inelegans neque mendis carens. Recentior manus alia correxit, alia addidit (27), quæ a genuino textu aliena esse facile apparet.

3) Codex Parisiensis regius N. 5532, olim de Faure, membr. sæc. XIV in 4°. Uno calamo in 21 foliis Gesta, continuatio prima, altera, nec non tertia scripta sunt; alia sæc. XV manu additiones breviores hinc inde factæ et in fine quinque folia chartacea nova episcoporum historia usque ad a. 1576 expetita sunt, cui etiam alia eaque perbrevis continuatio usque ad a. 1466, alia usque ad a. 1530 subjiciuntur. Neque hic liber cæteris præstat. Plerumque cum 1 convenit, sed et propria vitia habet.

Præsertim primam Chronicis partem isti codices deformasse videntur; in verbis scribendis usum sæc. XIV, XV sequuntur et hinc inde Gallicæ loquelæ vestigia monstrant. Ita c (t) et s sæpe inter se mutantur: metencium (2.), metentium (3.), treverencem (3.), gorziencem (3.), obcessi (2.); Dyoclesiano (3.), advocasiam (2.), Fransi et Frausia (2.), compositio (2.), sisternæ (2.), resepiscet (pro recepisset 3.); — n pro m, on pro um ponuntur: novembris (2.), membrana (1. 2.), ponpose (1. 2.), circundatus et circouseptus (2.), colonbina (2.); — sæpissime y pro i, th pro t, ph pro f et alia ejusmodi leguntur, litteræ nonnunquam duplicantur: defendit (2.), Phillippus (2.), parentilla (3.), civile (3.), committante (2); nunc omittuntur: comunis (1. 2.), aplausus (1.), quæ in notis singulatim referre nolui. Reliquam lectionum varietatem quamvis vix magni faciendam enotavi. Sunt autem menda quæ jam in antiquis libris exemolar irrepisse videntur, jam non codicum ope sed mera conjectura tollenda.

Medio ævo hoc Chronicon Metensis episcopatus fines vix est transgressum. Brevis de fundata sancti Joannis ecclesia narratio a Calmeto (I, Probb. p. 71) edita quædam sive ex hoc libro sive ex communi fonte exscripta (28): Præterea sæc. XIV exeunte nova episcoporum Metensium historia condita est, usque ad annum 1376

NOTÆ.

(16) cf. c. 13 sqq. 29.

(17) V. c. 37 de Stephano papa; c. 38 de Leone; c. 42 de pugna contra Northmannos commissa; c. 44 de Hungarorum invasione. Hæc ad antiquos Annales referenda esse patet; neque tamen id reperi exemplar quod noster adhibuit. Cf. Ann. sancti Vincentii Me. anno 926, SS. III, p. 157. Annales Metenses sæc. X. compilatos, SS. I, p. 314 sqq. non habuit.

(18) c. 26.

(19) c. 29. Hic liber hæcque omnibus ignotus fuisse videtur. Cf. Histoire de l'académie des inscriptions XXI, p. 138 sqq.

(20) c. 48: refert successio modernorum.

(21) c. 51: Qui quoniam adhuc vita floret et ætate viget, etc.

(22) c. 51 — Versus de Metio scripti nuper in-

A venti in præfatione dicuntur; quod in Sigeberti tempora, ex quo hæc sumpsisse videtur, cadere potest.

(23) V. veterem hujus rei notitiam ap. Calmet II, p. CCCXLVII.

(24) Cf. Hirsch de Sigeberto Gemoac. p. 348 sqq., qui hæc satis refutavit. Neque annorum computatio neque res relatæ cum Sigeberti Chronico conveniunt.

(25) Hist. liter. VI, p. 457. Rectius vero ibid., XI, p. 126; Tabourot, II, p. 257.

(26) Cf. quæ c. 1. 5. in notis monui.

(27) Cf. infra n. 32.

(28) Cf. c. 15. Hæc narratio Chronici fons haberi nequit; addit enim plura a Pauli Diac. narratione, ex qua hæc manarunt, prorsus aliena, quæ Chronici auctor non omisisset si ad manus ea habuisset.

Continuata, cujus apographum Parisiis inter Baluzii collectiones (Armoire II, pag. 5. n. 2) vidi. Hujus operis fundamentum vetera Gesta facile agnoscas, plura vero sive addita sunt sive mutata (29). Quod una cum altera eaque diversa continuatione usque ad eundem annum 1376 deducta (cod. 3.) alio tempore eandem erit.

Gestorum partem primus Andreas Chesnius publici juris fecit. Probationibus enim historiae comitum Barrensiis cap. 1 et 2. primae continuationis aliisque operibus alia fragmenta inseruit (30). Codicem secutus est 1 vel ipsi similem. Postea Dacherius (Spicilegium VI, p. 643) Gestorum editionem curavit, ex codice 2 (31), sed falsas ejus lectiones novis erroribus auxit, quae ibi posteriori tempore correctae additae sunt (32) tanquam genuina imprimi fecit, ea vero temerarie omisit quae fabulosa nimisque falsa ipsi visa sunt. Neque altera Spicilegii editio a Barrio curata (II, p. 224) quidquam emendavit. Postea Calmetus (Hist. Lotharing. I, Probb. 59, ed. 2, I, p. LXXII) majorem libri partem inde ab Angeramno episcopo, ubi Pauli liber desinit, in magnum rerum Lotharingicarum collectionem recepit, erroribus gravioribus hinc inde sublatis. Fragmenta quaedam etiam Bouqueti continuatores exhibuerunt (XI, p. 198. XIII, p. 642. XVIII, 677). Ad quae jam haec nostra editio accedit, qua textum genuinum restitutum et adnotationibus necessariis esse illustratum, lectores benevoli agnoscent.

Scripti Gottingae post reditum ex curia prima Francofurtensi.

GEORGIUS WAITZ.

GESTA EPISCOPORUM METENSIUM.

Metis ¹ est civitas antiqua in Galliarum provincia A primae Belgicae sita ², jocunditate fluminum satis antæna, vinearum ac nemorum uberrima, montibus conspicabilis ³, vicinarum venis salinarum illustrior urbibus ceteris, salubris acre, sub ipso littore statuta Mosellæ; de qua Fortunatus (33) inquit:

Urbs ⁴ munita nimis, quam cingit murus et amnis. Hæc ⁵ pro situ et diversis causis multis nominatur vocabulis ⁶. Dividuum itaque nuncupata est quasi dnum ⁷, id est mons ⁸, deorum (34), eo quod e regione advenientibus eminere cernitur turris et ædificiis. Mediomatricus ⁹ quoque vocatur a circumpositarum urbium situ. Habet namque Treviros metropolim ab aquilone, Tullum a meridie, Viridunum ab occidente; inter quas floret quasi media mater. Metis etiam a quodam suo victore ¹⁰ Metio nomine, B appellatur secundum illud (35):

IN NOMINE SANCTÆ TRINITATIS INCIPIUNT GESTA PONTIFICUM METTENSIIUM.

1. ¹¹ Advenit itaque Mettis ¹² beatus Clemens ¹³ C. audii anno; sedit ¹⁴ in episcopatu 25 annis ¹⁵, hoc

Suffectus dederat nomen cui Metius urbe ¹¹; et juxta illud disticon, quod in defossis terra lapidibus sculptum ¹² nuper fuit inventum (36):

Tempore quo Cæsar sua Gallis intulit arma,
Tunc Mediomatricam devicit Metius urbem.

Romana siquidem victoria urbibus sibi a se subjectis nomina suorum majorum imponebat ¹³, ut per hoc eis quasi ¹⁴ mansuram construeret memoriam. Denique a Remo ¹⁵ fratre Romuli Remis, a Tullio Hostilio Tullum, ab Agrippa ¹⁶ Colonia civitas est ¹⁷ Agrippina dicta. Ad predictam igitur urbem Metim beatus Petrus apostolorum princeps venerabilem virum Clementem, pridem consulem et ¹⁸ patricium Romanorum, omni virtute ¹⁹ decoratum, ab urbe Roma direxit, utque pontificali ²⁰ dignitate preesset quos Christo subjugaret ordinavit.

VARIAE LECTIONES.

¹ ita 1. hac libri parte semper fere, metis 2. 3. ² deest 3. ³ conspicabilis 1. Opiscalibus 2. ⁴ Urbs — annis desunt 3. ⁵ nec corr. Hec. 1. ⁶ vocabilis 7. ⁷ post corr. divum 2. divum 3. ⁸ deest 2. ⁹ mediomatricum 3. ¹⁰ v. s. 2. etiam quasi a quodam victore metio 3. ¹¹ urbem 3. ¹² scultum 1. 3. ¹³ imponebant 2. ¹⁴ deest 1. ¹⁵ fr. rom. remo 1. ¹⁶ egypta vel agipya 2. argyppa 3. ¹⁷ deest 1. ¹⁸ ac 2. 3. ¹⁹ o. virtutum decore ornatum 2. o. decore ornatum 3. ²⁰ d. p. 1. ²¹ In nomine sanctæ et invindux Trinitatis 3. deest rubra 2. ubi Primus episcopus legitur. ²² singulis capitibus episcoporum numerus rubro scriptus præmittitur. ²³ metim 2. 3. ²⁴ et s. 3. ²⁵ et mens. IV. post. add. 2. ²⁶ IX. 1. 2. ²⁷ obit 2. ²⁸ vaspasiani 3.

NOTÆ.

(29) Secunda Gestorum continuatione finita auctor ita pergit: Nota quod a principio libri usque ad Stephanum episcopum, qui creatus est episcopus Metensis a D. 1120, in annis videtur defectus; nescio si tanto tempore vacaverit, quia scribitur quod post mortem episcopi Hermanni per aliqua tempora vacabat Similiter a. 42. episcopo sancto Walone minus bene summi pontifices allegantur cum imperatoribus. Hic notare curavi, volens a Jacobo episcopo exclusive usque nunc ad Theodericum quintum inclusive chronicas perficere, ne scripturæ posteriori error imputetur. — Post Theodericum episcoporum in hoc apographo nomina addita sunt usque: LXXXVI illustris princeps Henricus de Bourbon.

(30) Histoire généalogique de la maison de Bar-le-

C Due .. par André Duchesne (Paris 1531, fol.) Preuves p. 15, 16.

(31) Ipse hunc indicat: Episcoporum Mettensium chronicon ms. V. Cl. Raimundo Formentino domus Sorbonica socio pererudito acceptum serimus.

(32) Hæc manui H. Valesii deberi Dacherius monet. Adjumento, inquit, mihi quoque fuerunt correctiones a viro cl. Hadriano Valesio exhibitæ, quæ chronicon illud antequam in manus meas incidisset am legerat.

(33) III, carm. 14. ad Villicum ep. Metens., v, 15.

(34) Cf. Sigeberti Vit. Deoderici, c. 17, SS. IV, 477.

(35) Hos versus etiam Sigeb. avert. I. l.

(36) Maurmunster.